

Список використаної літератури

1. Бужикова Р. І. Розвиток мовленнєвих здібностей молоді / Р. І. Бужикова. – Миколаїв. – 2007. – С. 100–103
2. Бутенко Т. О. Активні методи навчання у формуванні комунікативної компетентності студентів / Т. О. Бутенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-11/09btocsf.pdf>
3. Винославська О. В. Психологія: навчальний посібник / О. В. Винославська – К. – 2005.
4. Гарлицька Т. Комунікативний підхід як спосіб формування творчих здібностей майбутніх учителів англійської мови / Тетяна Гарлицька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2013/komunikatyvnyj-pidhid-yak-sposib-formuvannya-tvorchyh-zdibnostej-majbutnihuchyteliv-anhlijskoji-movy/>
5. Коваленко А.Б. Психологія розуміння творчих задач: дис. ... доктора психол. наук зі спец. 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / А. Б. Коваленко. – К. – 2000. – 395с.
6. Якимчук Ю. В. Психологічні особливості інтенсифікації розвитку комунікативних здібностей майбутніх фахівців міжнародних відносин: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07/ Якимчук Ю. В. – Хмельницький. – 2008. – С. 221

УДК 159.923:37.011.3-051

Ткаченко О. А.

Проблема формування ефективного індивідуального стилю педагогічної діяльності в проектній парадигмі

Анотація. Стаття присвячена аналізу проблеми стилю педагогічної діяльності в контексті проектної парадигми. Автор розглядає зміст, ефективність стилю педагогічної діяльності, фактори, що впливають на його формування. У статті висвітлено результати емпіричного дослідження стилю педагогічної діяльності студентів-педагогів.

Ключові слова: індивідуальний стиль діяльності, стиль педагогічної діяльності, педагогічне проектування, самопроектування стилю педагогічної діяльності, ефективність стилю педагогічної діяльності, професійні компетенції учителя, формування стилю педагогічної діяльності.

Ткаченко Е.А. Проблема формирования эффективного индивидуального стиля в проектной парадигме.

Аннотация. Статья посвящена анализу проблемы стиля педагогической деятельности в контексте проектной парадигмы. Автор рассматривает содержание, эффективность стиля педагогической деятельности, факторы, влияющие на его формирование. В статье отражены результаты эмпирического исследования стиля педагогической деятельности студентов-педагогов.

Ключевые слова: индивидуальный стиль деятельности, стиль педагогической деятельности, педагогическое проектирование, самопроектирование стиля педагогической деятельности, эффективность стиля педагогической деятельности, профессиональные компетенции учителя, формирование стиля педагогической деятельности.

Tkachenko O. The problem of forming an effective individual educational work style in the project paradigm.

Summary. The paper dwells on the analysis of the stylistic problem of educational work in the context of the project paradigm. The author examines the content and effectiveness of educational work style. Moreover, the author examines factors that have an influence on educational work style. The paper elucidates the results of empirical research of students' educational work style.

Keywords: the individual style of working, educational work style, educational projection, self-projection of educational work style, the effectiveness of educational work style, teacher's professional competences, forming of educational work style.

Постановка проблеми. У світі основних положень Болонського процесу, у відповідності до яких розбудовується сучасна навчально-виховна система, всі компоненти моделі майбутнього фахівця об'єднуються в єдину функціональну систему якостей професіонала й особистості. Постає необхідність визначення і формування відповідних професійних компетенцій – базових властивостей вчителя, що передбачають застосування знань, вмінь та навичок у якісно продуктивній діяльності, здатність успішно діяти на основі досвіду при вирішенні професійних задач різного роду. Враховуючи зазначений контекст, нової актуальності набуває традиційний для академічної психології феномен індивідуальний стиль діяльності, зокрема педагогічної. Індивідуальний стиль діяльності – це насамперед урахування своїх індивідуальних особливостей при виборі тих чи інших засобів і прийомів педагогічної діяльності. Проблеми індивідуального стилю педагогічної діяльності мають безпосереднє відношення до вирішення важливих практичних задач.

Особливе значення набуває завдання виявлення умов, які забезпечують управління формуванням індивідуального стилю. Знання про його будову і внутрішню організацію є істотною передумовою для індивідуалізації підходу при навчанні педагогічній праці.

Отже, важливою умовою забезпечення формування у майбутніх вчителів ефективного стилю педагогічної діяльності на етапі вузівської підготовки є його педагогічне проектування, яке полягає у створюванні приблизних варіантів майбутньої діяльності і прогнозуванні її результатів, і головне, виступає умовою розвитку у студентів-педагогів здатності до самопроекування [5].

Мета статті полягає в з'ясуванні сучасних поглядів на зміст стилів педагогічної діяльності, психологічні якості, що визначають їх структуру; розглянути можливості формування ефективних стилів на етапі вузівської професійної підготовки майбутніх учителів в контексті проектної парадигми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній психології проблема стилю діяльності розглядається з 1950-х років ХХ сторіччя, зокрема в роботах Є. О. Клімова, В. С. Мерліна, В. І. Моросанової, О. Г. Носкової, В. О. Толочека, М. Р. Щукіна та ін. На думку дослідників індивідуальний стиль діяльності (ІСД) в широкому розумінні відображає всю систему відмінних ознак діяльності даної людини, зумовлену її індивідуально-особистісними особливостями. ІСД проявляється на поведінковому рівні у формі стійко повторюваних прийомів і способів діяльності, обраних суб'єктом, у формі своєрідної тимчасової організації дій, в якісних особливостях продукту діяльності. ІСД виконує функцію пристосування людини до вимог діяльності. Врахування і формування ІСД є важливим завданням професійного навчання, так як воно найтіснішим чином пов'язано з розвитком професійних здібностей та професійної придатності.

Для В. С. Мерліна [4] індивідуальний стиль діяльності є системоутворюючою ланкою, що формує інтегральну індивідуальність людини. Дослідник зібрав воедино розрізнені дані про індивідуально-психологічні відмінності і три рівні індивідуальних властивостей: рівень організму (біохімічні, загальносоматичні, нейродинамічні властивості), рівень індивідуально-особистісних властивостей (темперамент, характер, особливості мотивації), рівень суб'єкта соціальних відносин (сукупність особливостей людини, що впливають із її соціальних ролей, приналежності до конкретних соціальних груп і соціально-історичним спільнотам).

Останньому рівню В. С. Мерлін дає назву метаіндивідуальний, і вважає, що метаіндивідуальність людини залежать як від вимог, очікувань соціальної групи, так і від властивостей інтраіндивідуальності (властивості першого і другого рівнів). До інтраіндивідуальності, водночас, можна віднести і внутріособистісні якості людини, які визначають вибір нею соціальної ролі, її прийняття особистістю.

За Мерліним, людина являє собою цілісну єдність індивідуальних властивостей різних рівнів, які мають певну цінність у різних життєвих ситуаціях. Спрямовані зміни в проявах нижчих рівнів індивідуальності відбуваються під впливом вищих ієрархічних рівнів. Основними компонентами індивідуального стилю, що грають сполучну роль між різними рівнями індивідуальності є самооцінка, установки й емоції.

Клімов Є. О. в структурі індивідуального стилю виділяє дві групи особливостей: перша група, яка утворює ядро стилю, включає в себе особливості, які проявляються мимоволі або без помітних зусиль, базується на властивостях нервової системи, друга група, яка утворює «прибудову» до ядра, включає в себе особливості, які формуються в результаті свідомих чи стихійних пошуків. У ядро включаються дві категорії особливостей: одні сприяють успіху, інші перешкоджають йому. Останні «обрастають» компенсаторними механізмами. У «прибудову» до ядра стилю також входять дві категорії особливостей: одні пов'язані з використанням позитивних можливостей суб'єкта, інші мають компенсаторне значення. Відповідно до цього в структурі стилю виділяються

механізми адаптації та компенсації. Поряд з цими механізмами М. Р. Щукін в структурі ІСД виділяє механізми корекції, завдяки яким в одних випадках особливості виконання трудових дій обмежуються, а в інших – «підтягуються» до певного рівня [4].

У суб'єктів праці виявляється вибірковість по відношенню до різних ситуацій і завдань, що базується на тенденції створювати більш зручні, відповідні своїм індивідуальним особливостям умови діяльності. Тому при поширенні передового педагогічного досвіду завжди виникає питання про можливість його адаптації до особистості іншого вчителя, зокрема студента педагогічного вишу. Тут головним моментом є усвідомлення особливостей власної особистості і творче, індивідуальне опрацювання цього досвіду.

Сучасний погляд на навчання в рамках концепції управління як на виховний та навчаючий вплив учителя на учня (учнів), що спрямовує його (їх) особистісний, інтелектуальний, діяльнісний розвиток, дозволяє розглядати педагогічну діяльність як управлінську. Це дає змогу результати дослідження формування стилю управлінської взаємодії в професійному становленні педагогів використовувати при дослідженні проблематики формування ефективного стилю педагогічної діяльності [6].

Виклад основного матеріалу дослідження. Стиль педагогічної діяльності (СПД), як інтегративна характеристика, відображуючи стиль керівництва, стиль спілкування, стиль поведінки та когнітивний стиль вчителя найбільш повно висвітлюється у типах стилю праці вчителя за А. Я. Ніконовою та А. К. Марковою. Дослідниці [1] розглядають три групи характеристик індивідуального СПД – 1) змістовні (орієнтація вчителя на процес чи результат своєї праці, розгортання вчителем орієнтованого та контрольно-оціночного етапів своєї праці); 2) динамічні (гнучкість, стійкість, вміння переключатися); 3) результативні характеристики (рівень знань і навичок учіння у школярів, а також інтерес учнів до предмета). На цій основі ними виділені 4 типи індивідуальних стилів: емоційно-імпровізаційний, емоційно-методичний, розмірковуючо-імпровізаційний, розмірковуючо-методичний.

Досліджуючи ефективність різних СПД в умовах переходу на нові освітні стандарти, О. С. Поляков об'єднав характеристики особистості вчителя, якими визначаються СПД (екстраверсія-інтроверсія, відкритість досвіду, добротність, орієнтація на співробітництво, комунікативні і організаторські здібності, енергійність, емоційність (артистизм), нервово-психічна стійкість, відповідальність, лабільність-ригідність), у відповідні фактори сформував авторські стилі: емоційно-контактний, професійно-контактний, особистісно-неформальний, автономно-формальний [3].

Співвідношення СПД за А. К. Марковою і А. Я. Ніконовою та О. С. Поляковим, а також їх розширена психологічна характеристика представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Стилі педагогічної діяльності

Стилі педагогічної діяльності за А. К. Марковою і А. Я. Ніконовою		Стилі педагогічної діяльності за О. С. Поляковим	
Назва	Психологічна характеристика	Назва	Психологічна характеристика
Емоційно-імпровізаційний стиль (ЕІС).	<p>Вчителя з ЕІС вирізняє переважна орієнтація на процес навчання. Пояснення нового матеріалу такий вчитель буде логічно, цікаво, але в процесі пояснення у нього відсутній зворотній зв'язок з учнями. Під час опитування вчитель з ЕІС звертається до великої кількості учнів, в основному сильних, які його цікавлять, опитує їх у швидкому темпі, задає неформальні питання, але мало дає їм говорити, не чекаючи, поки вони сформулюють відповідь самостійно. Для вчителя з ЕІС характерно недостатньо адекватне планування навчально-виховного процесу, для викладання на уроці він відбирає найбільш цікавий матеріал; не такий цікавий, але важливий, залишає на самостійне вивчення учнями.</p> <p>В діяльності вчителя з ЕІС недостатньо представлені закріплення та повторення учбового матеріалу, контроль знань учнями. Вчителів з ЕІС відрізняє висока оперативність, використання великого арсеналу різноманітних методів навчання. Він часто практикує колективні обговорення, стимулює спонтанні висловлювання учнів.</p> <p>Для вчителя з ЕІС характерне невміння проаналізувати особливості та результативність своєї діяльності на уроці.</p>	Емоційно-контактний (ЕКС)	<p>Вчителі з ЕКС орієнтовані на співпрацю і відкриті зовнішньому досвіду, переважно екстравертіровані; у них виявляється невисокий рівень нервово-психічної стійкості, середній рівень комунікативних і організаційних здібностей; вони схильні перебільшувати тяжкість свого становища, несумлінно виконувати обов'язки.</p> <p>Вони активно взаємодіють з оточуючими, їм властива лабільність в поведінці. Їх позитивно оцінюють учні, переважно через позитивний емоційний контакт, що, в свою чергу, знижує рівень нейротизму у вчителів. Виконання методичної роботи заважає співпраці між учителем і учнем, що провокує підвищення тривожності у вчителів.</p> <p>Вчителі з даним стилем діяльності уникають занепокоєння в роботі, роблять все, що не викликає почуття тривоги, вони спрямовані на взаємодію з учнями, для них важливіше, як їх оцінюють учні, при цьому вчителі не прагнуть до якісного виконання формальних вимог. Вчителі з даної групи не прагнуть до дисциплінованості, не використовують інноваційні методи роботи, для них властиво застосовувати перевірені методи роботи, при цьому бути спонтанними в своїх діях, підлаштуватися під оточуючих. ЕКС є характерним для вчителів з невеликим досвідом роботи і молодих вчителів, при цьому відсутність досвіду компенсується інтересом до роботи.</p> <p>Вчителі з даної групи прагнуть до професійного розвитку і підвищення своєї кваліфікації, орієнтовані на розвиток і співпрацю з учнями, емоційні і спонтанні в своїй діяльності.</p>

Стили педагогічної діяльності за А. К. Марковою і А. Я. Ніконовою		Стили педагогічної діяльності за О. С. Поляковим	
Назва	Психологічна характеристика	Назва	Психологічна характеристика
Емоційно-методичний стиль (ЕМС).	<p>Для вчителя з ЕМС характерні орієнтація на процес і результати навчання, адекватне планування навчально-виховного процесу, висока оперативність, деяка перевага інтуїтивності над рефлексивністю. Орієнтуючись як на процес, так і на результати навчання, вчитель адекватно планує навчально-виховний процес, поетапно відпрацьовує весь навчальний матеріал, уважно слідкує за рівнем знань всіх учнів (як сильних, так і слабких), в його діяльності постійно представлені закріплення і повторення учбового матеріалу, контроль знань учнів.</p> <p>Такого вчителя вирізняє висока оперативність, він часто змінює види робіт на уроці, практикує колективні обговорення.</p> <p>Використовуючи багатий арсенал методичних прийомів при обробці навчального матеріалу, прагне активізувати дітей не зовнішньою розважальністю, а справді зацікавити особливостями самого предмету.</p>	Професійно-контактний стиль (ПКС)	<p>Учителі з ПКС у більшості екстраверти, часто працюють заради зовні позитивної оцінки; добросовісно відносяться до роботи; мають розвинені здібності до організаційної діяльності, через підвищену чутливість до подій, які відбуваються; чутливі до оцінки своєї діяльності учнями і керівництвом, прагнуть виконувати розпорядження керівництва, дотримуються усіх необхідних формальних вимог діяльності; лабільні; прагнуть використати інноваційні технології у своїй діяльності, шукають нові методи і засоби праці, застосування яких знижує тривожність у учителів. Керівництво цінує таких учителів.</p> <p>Проте, можливі конфлікти в колективі, проблеми при взаємодії з колегами, оскільки для них характерна несприйнятність до думки останніх.</p> <p>Через це одним з головних недоліків учителів з ПКС можна вважати закритість для нового досвіду, вони орієнтуються тільки на себе, свої сили, знання і досвід.</p> <p>Учителі досягають бажаних результатів за рахунок організаційних і комунікативних здібностей, дотримання правил дисципліни; задоволені досягненнями, робота їм цікава, а рівень тривожності невисокий.</p> <p>При високих показниках відповідальності, пригнічують спонтанність, прагнуть продумувати свою роботу і способи досягнення результату.</p> <p>При високому рівні компетентності більше орієнтовані на виконання професійних завдань, чим на себе, для них характерний емоційний контакт з учнями, низький рівень домагань і, отже, рівень нейротизму.</p> <p>При цьому високий рівень компетентності і орієнтація на завдання сприяють задоволеності учителем своїми досягненнями.</p>
Стили педагогічної діяльності за А. К. Марковою і А. Я. Ніконовою		Стили педагогічної діяльності за О. С. Поляковим	
Назва	Психологічна характеристика	Назва	Психологічна характеристика

Розмірковуючо-імпровізаційний стиль (РІС).	<p>Для вчителя з РІС характерні орієнтація на процес і результати навчання, адекватне планування навчально-виховного процесу, В порівнянні з вчителями емоційних стилів, вчитель з РІС проявляє меншу винахідливість у підборі і варіюванні методів навчання, не завжди може забезпечити високий темп роботи, менше практикує колективні обговорення, скорочує час спонтанних висловлювань під час уроку, ніж вчителі з емоційним стилем. Учитель з РІС менше говорить сам, особливо під час опитування, та прагне впливати на учнів непрямым шляхом (за допомогою підказок, уточнень і т. ін.), дає можливість, учням детально оформити відповідь.</p>	Особистісно-неформальний стиль (ОНС)	<p>Вчителі з ОНС відрізняються низькою ригідністю, високим рівнем комунікативних здібностей, умінням слухати і грамотно пояснювати матеріал; орієнтовані на співпрацю як з колегами, так і з учнями; задоволені умовами праці; відкриті для нового досвіду, їм подобається дізнаватися щось нове в своїй роботі, експериментувати; не дуже відповідально підходять до своєї роботи, не відрізняються дисциплінованістю, не прагнуть виконувати правила керівництва. Не агресивні, насолоджуються виконанням своїх професійних обов'язків, не спираючись на правила, їх вільна форма поведінки і взаємодії позитивно впливає на відносини між учнями та вчителем. Учні високо цінують педагога як хорошого і компетентного викладача, що сприяє їх хорошій успішності. Вчителі знають, як потрібно пояснити матеріал, не вдаючись до жорстко регламентованих правил, а орієнтуючись на свої вміння; задоволені досягненнями; багато часу відводять на взаємодію з учнями під час позаурочного часу, спілкуються в більш вільній атмосфері, можуть несподівано змінити хід уроку, вільно тримаються при взаємодії з учнями, що високо оцінюється останніми; спонтанні у спілкуванні; мають низький рівень тривожності. Вони відкриті для нового досвіду, їм подобається дізнаватися щось нове, експериментувати, легко адаптуються до нових вимог, легко пристосовуються і освоюють нові освітні технології, орієнтовані на саморозвиток, що сприяє підвищенню інтересу до своєї професійної діяльності. Водночас, вони приховують наявні проблеми і складності власного характеру, що притаманне інтровертам. Вчителі з ОНС характеризуються рухливістю мислення, здатність легко приймати нове, адаптуватися, бути відкритими, дані здібності дають можливість побачити цікаві моменти в своїй діяльності, легше ставитися до її вимог, підтримувати високий рівень її ефективності.</p>
Стили педагогической деятельности за А. К. Марковой і А. Я. Ніконовою	Стили педагогической деятельности за О. С. Поляковым		

Назва	Психологічна характеристика	Назва	Психологічна характеристика
Розмірковуючо-методичний стиль (РМС).	Орієнтуючись переважно на результати навчання і адекватно плануючи навчально-виховний процес, вчитель з РМС проявляє консерватизм у використанні засобів педагогічної діяльності. Висока методичність (систематичність закріплення, повторення навчального матеріалу, контроль знань учнів) поєднується з невеликим, стандартним набором методів навчання, перевагою репродуктивної діяльності учнів, рідким проведенням колективних обговорень. Під час опитування вчитель з РМС звертається до невеликої кількості учнів, дає кожному багато часу на відповідь, особливу увагу приділяє слабким учням. Для вчителя з РМС характерна в цілому рефлексивність.	Автономно-формальний стиль (АФС)	Вчителі з АФС відрізняються організованістю, вміють правильно розпланувати свою діяльність і працювати строго за планом, вести документацію; рідше використовують нові технології, відрізняються ригідністю поведінки і мислення, зниженою чутливістю до подій; працюють в більшій мірі по виробленій за багато років стратегії, яка дозволяє досягати прийнятних для них результатів; мають високий рівень нервово-психічної стійкості, при небажанні співпрацювати, орієнтуватися на зовнішні обставини; більше орієнтовані на сумлінне виконання своєї роботи, при цьому думка учнів їх не надто турбує; не прагнуть до співпраці з колегами, триматися на певній дистанції з іншими вчителями. АФС притаманний вчителям старшого віку і більш досвідченим вони. Для вчителів з домінуючим АФС діяльності дотримання дисципліни визначається їх підвищеною відповідальністю, і при цьому дотримання нормативних вимог сприяє зниженню рівня їх тривожності. Вони показують високий рівень компетентності, що обумовлено великим досвідом роботи, при цьому вони з часом придушили в собі чутливість до зовнішніх подій і оточуючим. Сумлінність вчителів сприяє тому, що вони орієнтуються на керівництво, на їхні вимоги, відповідно, вчителям доводиться впроваджувати інноваційні методи роботи в свою професійну діяльність, при цьому для нового досвіду вони закриті. У них на середньому рівні розвинені комунікативні здібності. Орієнтація на думку керівництва, змушує їх приховувати складності свого характеру, придушувати його прояв. Їх сумлінність і прагнення до інновацій у своїй діяльності високо оцінюється керівництвом і сприяє гарним відносинам з керівництвом, при цьому їм доводиться пригнічувати деякі особистісні риси, і вони стають не сприйнятливими до нового досвіду, що виходить не з керівництва.

Проектування трудового шляху майбутніх педагогів передбачає виявлення їх індивідуальних особливостей і прогнозування на цій основі індивідуально-своєрідних способів діяльності залежно від вимог професії. Такого підходу вимагає і проектування навчального процесу у виші.

Індивідуальний СПД майбутніх педагогів було досліджено за методикою А. К. Маркової [2, с. 181-187]. В дослідженні взяли участь студенти 4-5 курсів фізико-математичного факультету (24 особи) і факультету мистецтв (20 осіб) Криворізького державного педагогічного університету. Результати дослідження представлено в таблиці 2.

Таблиця 2.

**Індивідуальний стиль педагогічної діяльності
майбутніх педагогів**

Студенти факультету	Показник вираженості стилю педагогічної діяльності			
	ЕІС	ЕМС	РІС	РМС
	Середнє арифметичне по групі			
Фізико-математ.	15	21,4	18,3	17,5
Мистецтв	13,3	23,3	17,6	19,2
Разом	14,2	22,4	18	18,3
	Медіана			
Фізико-математ.	14,5	21,5	18	18
Мистецтв	14	24	17	19
Разом	14	22	18	18

Аналіз результатів дозволяє констатувати, що у студентів старших курсів педагогічного вишу переважає емоційно-міркувальний стиль педагогічної діяльності. Перевага зазначеного стилю протирічить результатам досліджень О. С. Полякова [3], на основі яких у молодих вчителів очікувалась перевага емоційно-імпровізаційного стилю. В нашому дослідженні зазначений стиль зайняв останнє місце в рейтингу. Таку розбіжність, на наш погляд, можна пояснити, різницею в тому, що молоді вчителі під час дослідження спирались на реальний досвід взаємодії з учнями, а студенти переважно на уявні педагогічні ситуації, або ті, які ними спостерігались, тобто особливостями суб'єктивної інтерпретації досліджуваних.

Отримані результати вказують на відсутність значних розбіжностей в показниках представників різних професійних напрямів. Отже, можна зробити припущення, що на формування стилю педагогічної діяльності в більшій мірі впливають знання, переконання, установки сформовані під час вивчення предметів психолого-педагогічного циклу однакових для обох груп досліджуваних. На наш погляд, отримані результати вказують на значну роль інтерпретаційних процесів у виборі студентами СПД.

Клімов Є. О. [4] зазначає, що ефективний стиль трудової діяльності не формується сам собою, дається нелегко, вимагає пошуків. ІСД може бути сформований (за Мерліним) за умови існування в діяльності «зони невизначеності» у виборі способів, прийомів виконання завдань, форм тимчасової організації діяльності. Чим більше зона невизначеності, що є характерним для педагогічної діяльності, тим більшою мірою успіх такої діяльності визначатиметься умінням суб'єкта вибрати, створити максимально пристосований

для даної діяльності стиль поведінки, в якому можна врахувати власні переваги і недоліки і домогтися ефективного виконання поставлених цілей.

Поляковим О. С. [3] були розкриті механізми виконання трудових функцій і виділені якості, що їх обумовлюють. На цій основі дослідник розробив рекомендації, спрямовані на оптимізацію та підвищення ефективності діяльності вчителів в залежності від домінуючого індивідуального стилю педагогічної діяльності. Вчителі з ПКС в більшій мірі справляються з організацією позаурочної роботи, виконання функцій класного керівника, викладання за програмою, ефективність виконання перерахованих трудових функцій досягається за рахунок наступних якостей: сензитивність, лабільність, відповідальність, комунікативні та організаторські здібності. Вчителі з домінуючим ЕКС ефективно виконують свої обов'язки і легко впораються з усіма чотирма трудовими функціями, що досягається за рахунок лабільності, екстравертірованості, схильності до перебільшення свого становища, низького рівня нейротизму, орієнтації на співпрацю. Вчителі з НОС успішно справляються з трьома трудовими функціями: викладання за програмою, організація позаурочної діяльності, виконання функцій класного керівника, за рахунок наступних таких якостей як і агресивність, спонтанність, комунікативні здібності, орієнтація на співпрацю, лабільність. Вчителі з домінуючим АФС ефективно впораються з усіма чотирма виділеними в професіограмі трудовими функціями, даний результат досягається завдяки наступним якостям: організаторські здібності, відповідальність, сумлінність, що не емоційність, ригідність.

Результати наших власних досліджень дозволяють стверджувати, що серед великої кількості і різноманіття факторів вибору СПД, особливе значення мають розуміння педагогічної ситуації, її суб'єктивна інтерпретація; при цьому, самі знання про типові педагогічні ситуації, як і спостереження за ними ззовні, не здійснюють визначного впливу на зміни їх інтерпретації, натомість особистісні атитюди істотно змінюються, коли суб'єкт стає безпосереднім учасником педагогічної взаємодії і для нього відкриваються «канальні фактори» (К. Левін) – на перший погляд не значні, але в дійсності важливі деталі ситуації; для формування ефективного СПД слід не тільки озброїти студентів знаннями про співвіднесення особистісних особливостей з педагогічними функціями, необхідною кількістю методів, прийомів і способів педагогічної діяльності, треба відкрити «канали», через які наміри мали б змогу перетворитись в дію [6].

Висновки. Важливою умовою забезпечення формування ефективного стилю педагогічної діяльності є його педагогічне проектування. Проектування починається з всебічного і глибокого аналізу психологічних особливостей особистості, які визначають стиль праці, від якого залежить виконання трудових функцій, які, в свою чергу визначають ефективність праці. Водночас, проектування вимагає створювати приблизні варіанти педагогічних ситуацій, які вимагатимуть від студента їх розуміння, вибору відповідних професійних дій (трудова функція), на основі актуалізації потрібних компетенцій, прогнозуванні результатів власної діяльності вчителя, що в свою чергу, виступає умовою розвитку у студентів-педагогів здатності до самопроектування.

Список використаної літератури

1. Маркова, А. К. Психологические особенности индивидуального стиля деятельности учителя. / А. К. Маркова, А. Я. Никонова // Вопросы психологии: Научный журнал. – 1987. – № 5. – С. 40-48.
2. Маркова, А. К. Психология труда учителя: книга для учителя // А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
3. Поляков А. С. Индивидуальный стиль профессиональной педагогической деятельности и факторы её эффективности в условиях перехода на новые образовательные стандарты : Дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.03 / Поляков Александр сергеевич. – Тверь, 2015. – 188 с.
4. Психология стилей человека [Текст] : хрестоматия / Гос. акад. наук, Рос. акад. образования; Перм. гос. гуманитарно-пед. ун-т ; сост. Б. А. Вяткин, М. Р. Щукин. - Москва ; Пермь : [б. и.], 2013. - 469 с.
5. Ткаченко О. А. Аналіз факторів професійного саморозвитку як підґрунтя самопроекування учителів / О. А. Ткаченко // Психологія: Реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 8. – Рівне : РДГУ, 2017. – 318 с. – С. 272-277.
6. Ткаченко Е. А. Психологические факторы формирования стиля управленческого взаимодействия в профессиональном становлении педагога / Е. А. Ткаченко // Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології: Матер. Міжнар. Наук. конф., присвяченої 35-річчю наукової та педагогічної діяльності академіка С. Д. Максименка (17-18 грудня 2001р., м.Київ). – Т.4.- К.: Міленіум, 2002. – С. 358-362.

УДК 159.923:37.011.3-051

Удовиченко Д.М.

Професійні компетенції учителя як умова організації його виховної діяльності на засадах психолого-педагогічного проектування

Анотація. Дана стаття розглядає особливості професійних компетенцій вчителя як суб'єкта виховної взаємодії з учнем в контексті проблематики психолого-педагогічного проектування. У статті висвітлено результати експериментального дослідження очікувань учнів щодо професійних компетенцій вихователів, представлено показники рівня вихованості учнів як суб'єктів виховної ситуації та особливості їх стосунків з учителем.

Ключові слова: виховання, педагогічне проектування, проектування виховної діяльності, рівень вихованості, педагогічна взаємодія, професійні компетенції учителя.

Аннотация. Данная статья рассматривает особенности профессиональных компетенций учителя как субъекта воспитательного взаимодействия с учеником в контексте проблематики психолого-педагогического проектирования. В статье